

DE WEGEN NAAR INCLUSIEVE KINDEROPVANG

AMBITIE, STRATEGIE & BELEID

BETSY VAN DE GRIFT

Colofon

Juni 2026

Auteursrecht: © Betsy van de Grift

Exploitatierecht: @BETSY VAN DE GRIFT BV

Cover: Betsy van de Grift

Illustraties: Betsy van de Grift (foto's met AI gemaakt)

ISBN 978-94-6532-048-9

NUR-code 847 Pedagogiek en 840 Onderwijs algemeen

Niets uit deze uitgave mag worden bewerkt, gekopieerd of anderszins gedeeld of gebruikt, zonder toestemming van de auteur.

De auteursrechten berusten bij de auteur en

©BETSY VAN DE GRIFT BV

Voor referenties vermelden: Van de Grift, B. (2026), De Wegen naar Inclusieve Kinderopvang, Utrecht, Probook.

INHOUDSOPGAVE

VOORWOORD	5
1. WAT WORDT BEDOELD MET INCLUSIEVE KINDEROPVANG?	7
1.1 INCLUSIE	8
1.2 HOEZO GAAT HET NU OVER INCLUSIEVE KINDEROPVANG.	9
<i>De beleidsdimensie neemt toe</i>	9
1.3 WAT DRIJFT DE OVERHEDEN.....	11
<i>Beleidsdimensie jeugdzorg</i>	11
<i>Beleidsdimensie kansengelijkheid</i>	12
1.4 MODELLEN IN ANDERE LANDEN	17
2. HOE STUREN OVERHEDEN OP INCLUSIEVE KINDEROPVANG?	21
2.1 SYSTEEM GEDREVEN OF PRAKTIJK GEDREVEN	21
2.2 DISCUSSIE EN KEUZES.....	24
2.3 CONTROVERSES EN KRITIEK	25
3. DIAGNOSE NEDERLAND	30
3.1 KINDEROPVANG IN NEDERLAND.....	30
3.2 DE AMBITIE VAN DE OVERHEID IN NEDERLAND	36
3.3 DE INSTROOM VAN ZORGENKINDEREN ‘VAN BINNENUIT’	38
WORDEN DE KINDEREN ANDERS?	39
3.4 DE INSTROOM VAN ZORGENKINDEREN ‘VAN BUITENAF’	47
3.5 KINDEROPVANG SLUIT AAN BIJ DE JEUGDZORG KETEN.....	50
4. WAT IS DE IMPACT VAN INPASSEN?	53
4.1 AMBITIE EN STRATEGIE.....	54
5. WAT IS DE STRATEGISCHE OPGAVE?	58
5.1 AMBITIE EN STRATEGIE.....	58
<i>Strategie</i>	59
5.2 LEREN VAN HET ONDERWIJS	60
<i>Passend onderwijs</i>	61

<i>Toelaatbaarheidsverklaring tot SBO en SO</i>	64
<i>Wat kinderopvang kan leren van passend onderwijs</i>	64
5.3 PASSENDE KINDEROPVANG	65
5.4 HET VERANDERINGSPROCES EN LEIDERSCHAP	66
6. HOE ZIET DE MANAGEMENTOPGAVE ER UIT?	69
6.1 INTERN BELEID.....	70
<i>Bedrijfsmatig</i>	70
<i>Samenwerken met gemeenten</i>	72
<i>Processturing en de pedagogische praktijk</i>	75
<i>Matchen van het plus-aanbod met het zorgenkind</i>	77
<i>De interprofessionele samenwerking procesmatig benaderen</i>	78
<i>Meerjarig HR-beleid</i>	80
<i>De praktijk ondersteunen</i>	83
6.2 DE VOORBEREIDE OMGEVING	84
<i>De kerntaak als kader</i>	85
<i>Grenzen aan inclusie</i>	85
<i>Een model voor de bijzondere ondersteuningsvragen</i>	87
.....	90
<i>De doelgerichte groep</i>	90
<i>Kaders en grenzen</i>	92
7. ALS HANDELEN NIET KAN WACHTEN.....	93
DE URGENTIEPIRAMIDE.....	93
<i>Probleemoplossing op de korte termijn en praktijkgericht</i>	95
<i>Daar waar intern beleid en de voorbereide omgeving elkaar vinden</i>	99
TOT SLOT.....	100
BRONVERMELDING.....	102
VOETNOTEN.....	107

VOORWOORD

In 2024 kwam ik in mijn rol als directiecoach en -docent voor het eerst op het spoor van een toenemend aantal zorgenkinderen in de kinderopvang; van inclusieve kinderopvang was toen eigenlijk nog amper sprake. Gedreven door de fascinatie van het vraagstuk ben ik me er vanaf dat moment in gaan verdiepen. Ik ging op zoek naar de onderliggende verklaringen en probeer de patronen te vinden voor datgene wat in de werkelijkheid, in de praktijk aan het ontstaan was. De eerste publicatie over mijn bevindingen was ‘Zorgen voor Zorgenkinderen in de Kinderopvang’, waarin ik sprak over ‘een stille transitie’. De tweede was ‘Zorgenkinderen in de Groep’.

Terwijl ik aan deze publicaties werkte, kwam de overheid met een beleidsimpuls inclusie. Voor het onderwijs bestaat die uit een beleidsregel inclusief onderwijs per 2035 en voor de kinderopvang, waarin ook de kinderopvang als cruciale partner wordt genoemd.

Voor de kinderopvang zelf kwam er een handreiking, een document wat wilde voorzien in het toenemend aantal praktijkvragen voor zorgenkinderen in de gewone kinderopvangpraktijk. Die handreiking had, in tegenstelling tot de beleidsregel voor inclusief onderwijs, geen sturend karakter, er staat immers ook nadrukkelijk boven ‘binnen de bestaande kaders’. Toch staat inclusieve kinderopvang daarmee op de kaart en wordt het een strategisch en beleidsmatig belangrijk vraagstuk. Maar ook een ingewikkeld vraagstuk. Omdat nu, zonder

duidelijke kaders van de overheid, de onduidelijkheid over het veranderingsproces, gecombineerd met knelpunten in de praktijk, in de beleving kunnen gaan overheersen. De vele vragen die er zijn over inclusieve kinderopvang, bijvoorbeeld op de congressen, geven daar blijk van.

Dit boek, de weerslag van een flinke portie research in zowel theorie als de praktijk, kan meer overzicht en inzicht bieden, door even uit te zoomen en te kijken waar we staan als sector en als organisaties. Zodat op strategisch en tactisch niveau de veranderingopgave duidelijker wordt.

‘De weg naar inclusieve kinderopvang’ is geen handboek (dat zou 300 pagina’s vragen) en ook geen draaiboek (dat zou te overmoedig en dwingend zijn). Maar de doelstelling staat mij wel helder voor ogen en ik hoop dat die aankomt bij de doelgroep: het management van kinderopvangorganisaties:

Dit boek is bedoeld om bij te dragen aan een bewustwordingsproces, hoe je als organisatie om kunt gaan met veranderingen richting inclusieve kinderopvang. Voor een bewustwordingsproces zijn inzicht en leerervaringen nodig. Die wil ik met dit boek geven.

Zowel de inhoud als de vorm van dit boek is op die doelstelling aangepast.

Ten eerste is het compact gehouden. Bovendien is de inhoud toegespitst op de doelgroep. En de vorm is verhalend, ik probeer u mee te nemen in mijn onderzoek en vertel u het verhaal in 8 hoofdstukken die op elkaar aansluiten.

De toon en inhoud is wisselend erg abstract, dan weer heel beleidsmatig en eindigt met bijna concrete tips voor het management in organisaties die bijna bewegen richting inclusieve kinderopvang. Ik heb daarvoor gekozen omdat de vragen die er leven over inclusieve kinderen niet alleen veel, maar ook erg divers zijn. Die urgentie is meegewogen bij de inhoud.

Mocht u naar aanleiding van dit boek vragen hebben, dan kunt u mij contacten via info@betsyvandegrift.nl

1. WAT WORDT BEDOELD MET INCLUSIEVE KINDEROPVANG?

Er zijn organisaties die zich plotseling ‘inclusief’ noemen, er zijn organisaties die volop inzetten op relatief kleine projecten voor zorgkinderen en er zijn organisaties die helemaal afwachten tot het duidelijk wordt wat er van de kinderopvang verwacht wordt. Waar doe je goed aan?

Waarom wordt inclusieve kinderopvang überhaupt tegenwoordig eigenlijk zo belangrijk gevonden? Hoe is het op de beleidsagenda van overheden terecht gekomen? U heeft, blijkt uit mijn contacten ‘met het veld’ nogal wat vragen over inclusieve kinderopvang. Het lijkt dichterbij te komen maar wat zien we nou eigenlijk als we de signalen eens goed analyseren? Dat gaat in de komende hoofdstukken aan de orde komen.

We beginnen op een hoog abstractieniveau en kijken ook naar internationale ontwikkelingen. Een toename van de sociale functie van de kinderopvang en de toename van de beleidsdimensie van inclusie, ook voor onderwijs en kinderopvang zijn zulke ontwikkelingen gaande. Dat is ook te zien aan de beleidsdoelen die overheden meegeven aan inclusieve kinderopvang. Enkele daarvan, zoals kansengelijkheid, kennen we al, ook in Nederland, als de VE.

1.1 INCLUSIE

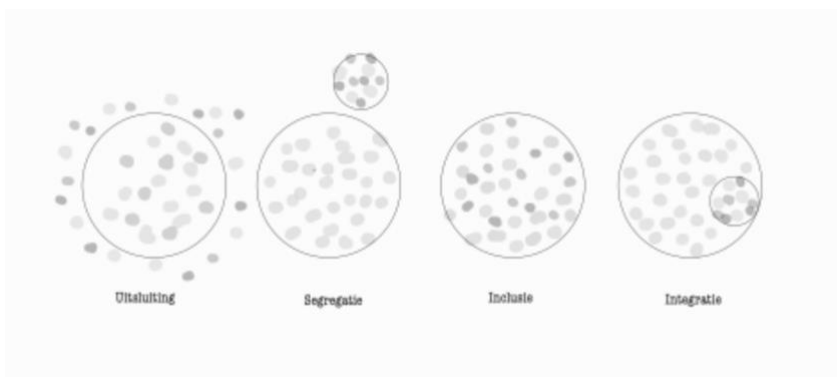
Inclusie is eigenlijk een nogal abstract begrip en het heeft ook niet direct betrekking op zorgkinderen of zorgleerlingen. Inclusie wil zeggen dat je kinderen en mensen in het algemeen niet uitsluit vanwege andere, ten opzichte van de meeste andere mensen, bijzondere kenmerken. Met kenmerken die in de bekende context als ‘ongewoon’ worden gepercipieerd. Dat kan afkomst , taal of cultuur zijn, maar ook andere vormen van diversiteit zoals genderdiversiteit worden ermee bedoeld.

Het streven naar inclusie heeft vaak een sociaal en emancipatorisch karakter. Je wilt niet dat mensen op grond van ‘andere kenmerken’ worden gediscrimineerd of buitengesloten. Vaak wordt dat dan vastgelegd in een universeel ‘mensenrecht’ of ‘kinderrecht’. Met het recht op inclusief onderwijs en inclusieve kinderopvang is dat ook zo gegaan (al kwam het voor de kinderopvang wel wat later).

Voor onderwijs en kinderopvang heeft inclusie als consequentie dat *ieder kind recht heeft op eenzelfde plaats in jouw aanbod en deel uitmaakt van het geheel*. Dat staat tegenover *segregatie*. Dan werk je als voorziening wel voor alle kinderen, maar je zet sommige kinderen eigenlijk toch apart.

1.2 HOEZO GAAT HET NU OVER INCLUSIEVE KINDEROPVANG.

In 1994 werd de wereldconferentie ‘Special Needs Education: Access and Quality’ gehouden. De conferentie was georganiseerd door UNESCO en de Spaanse overheid. Het slotdocument van deze conferentie vormt een erkend kader voor inclusief onderwijs wereldwijd: ‘het Salamanca Statement’¹. In 2006 volgde een statement binnen de Verenigde Naties. Daarin wordt het recht op toegang tot (o.a.) onderwijs vastgelegd, ook voor mensen met een beperking, als een universeel mensenrecht. Nederland heeft dat verdrag ook ondertekend².

De oorsprong van dit (veelgeciteerde) model wordt toegeschreven aan het Salamanca Statement. De bron is onbekend

De verdragen richtte zich eerst op onderwijs, met eerst een hele beperkte verwijzing naar ‘preschool education’. Dat is vergelijkbaar met onze VE en voorscholen. Maar ‘daycare’, kinderopvang zoals we die in Nederland kennen, en buitenschoolse opvang werd er eerst nog niet onder verstaan.

DE BELEIDSDIMENSIE NEEMT TOE

Inmiddels wordt er steeds vaker geschreven over inclusieve kinderopvang, men spreekt dan van ‘early childhood care and education’. UNESCO publiceerde bijvoorbeeld in 2021 de aanwijzing: *‘Inclusive early childhood care and education: From Commitment to Action’*³. Daarin wordt expliciet aanbevolen dat kinderopvang/ECCE zó wordt ingericht dat het rekening houdt met diversiteit, verschillen in ondersteuningsvragen en inclusie. Kinderen met beperkingen of vanuit kwetsbare groepen moeten ook kunnen deelnemen in reguliere kinderopvang en de voorschoolse settingen. Binnen de EU is er ook beleid: the Child Guarantee afgeleid van d kinderrecht verdragen. De EU heeft die vertaald naar verwachtingen van de lidstaten en heeft er ook de toegang tot subsidies aan gekoppeld⁴

Om dat het een ‘kinderrecht’ betreft moeten landelijke overheden er rekening mee houden en beargumenteren hoe ze dat hebben gedaan. Het toenemen in vertalen van het kinderrecht-niveau naar een beleidsdimensie hebben we dus al zien gebeuren binnen de Europese Unie. Volgens het principe van een champagnetoren druppelt nu de beleidsdimensie ook naar individuele landen of zelfs daar binnen naar provincies en gemeenten, zullen we later zien.

Inclusie is, samengevat, geen wet of wetenschap. Het is een internationaal erkend kinderrecht, het recht op toegang tot goed onderwijs en goede kinderopvang, ook als je anders bent of een bijzondere ondersteuningsbehoefte hebt, in een ‘gewone’ professionele omgeving. Vanaf een kinderrecht is het, na enkele decennia, doorgesijpeld naar overheden die aan hun ambitie een beleidsdimensie moeten toevoegen.

1.3 WAT DRIJFT DE OVERHEDEN

Omdat inclusie een nogal abstracte doelstelling is moet een overheid, als ze bijvoorbeeld kind voorzieningen inclusief willen laten worden, goed nadenken over wanneer ze vinden wanneer dat bereikt is. Ze moesten hun *ambitie* zo goed mogelijk scherp zien te krijgen. Dat doen overheden door de ambitie te vertalen naar een *beleidsdimensie*.

Het omarmen van de inclusieve ambitie door een overheid vraagt een bezinning op de vraag hoe je wilt voorkomen dat kinderen worden buitengesloten. Met de beleidsdimensie vertellen overheden welke doelen ze er mee willen bereiken, zoals het vergroten van kansengelijkheid.

Soms beperkt een overheid zich tot de toegankelijkheid van een voorziening: ieder kind moet toegelaten kunnen worden en de voorziening moet betaalbaar zijn. Maar de overheid kan ook verder kijken dan de voordeur en in de beleidsdimensie weergeven welke inhoudelijke doelstellingen er moet worden nagestreefd, zeker als ze die verdragen hebben ondertekend.

BELEIDSDIMENSIE JEUGDZORG

In meerdere samenlevingen maar ook in ons land valt op dat al op jonge leeftijd kinderen extra ondersteuning nodig kunnen hebben Omdat het niet helemaal goed met ze gaat. Overheden vinden het belangrijk om al in een vroeg stadium met kind en gezin in contact te

komen in de hoop dat daarmee een verdere complexiteit of escalatie van problematiek voorkomen kan worden. Dat is voor de individuele zorgvragen belangrijk. Maar het is ook belangrijk voor overheden om grip te houden op de groei van de jeugdhulp sector. De aanname is dat investeren in het begin van de keten kan voorkomen dat escalatie verderop in de keten tot toename van ingrijpende zorg leidt. En ook tot duurdere zorg overigens. Terwijl inclusie dus vooral in het belang van kinderen is, speelt er soms ook een ander, 2^e belang van de overheid mee: er gaan, blijkt in de praktijk, steeds meer kinderen naar gespecialiseerde voorzieningen toe. De overheid wil de groei daarvan kunnen beheersen ⁵, wat in Nederland heeft geleid tot de transitie jeugdzorg. Later, als we de instroom van zorgkinderen in de kinderopvang analyseren, zullen we zien dat deze transitie en de rol van gemeenten een rol speelt in de toename daarvan.

BELEIDSDIMENSIE KANSENGELIJKHEID

De kinderopvang is een tamelijk jonge professie en de kerntaak wordt breder, voor meerdere doelgroepen. Die toenemende sociale functie van de kinderopvang is samengegaan met een flinke professionaliseringsslag. Meerdere onderzoekers wijzen erop dat de maatschappelijke waarde van de kinderopvang groot kan zijn. Het kan kinderen betere kansen geven in de maatschappij, daardoor kunnen ze later ook meer bijdragen aan de economie en de welvaart. Vooral de studies van Heckman zijn op die hypothese gebaseerd. En, ook al heeft Heckman zelf zijn eerste publicaties zoals de beroemde ‘Heckman-curve’ genuanceerd (Heckman 2011), nog steeds zijn de trends vanuit economische oogpunt gezien, valide en interessant voor overheidsbeleid, vooral op het gebied van armoedebestrijding. Binnen de EU wordt daar ook veel aandacht aan besteed (Alexiadou and Stadler Altmann 2020).

¹ <https://www.european-agency.org/sites/default/files/salamanca-statement-and-framework.pdf>

² <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/convention-rights-persons-disabilities>

³ In Engelse vakliteratuur spreekt men meestal van Early Childhood Care and Education, EECE. Het woord 'childcare', zoals dat lijkt op onze 'kinderopvang', dekt internationaal de lading niet. Dat 'education' hoort er echt bij, omdat in de meeste landen de 4-6 jarigen eerst nog naar een 'kleuterschool' gaan voor ze naar school gaan.

⁴ <https://www.europarl.europa.eu/legislative-train/theme-an-economy-that-works-for-people/file-european-child-guarantee>

⁵ Waar twintig jaar geleden nog 1 op de 27 kinderen jeugdzorg ontving, was dit recentelijk opgelopen tot 1 op de 8 jongeren.